

آیت الله العظمی سید شهاب الدین مرعشی نجفی

(۱۲۷۶-۱۳۶۹ ش)

ولادت

سید شهاب الدین مرعشی نجفی در سال ۱۳۱۵ قمری (مطابق ۱۲۷۶ ش) در نجف به دنیا آمد. پدرش، آیت الله سید شمس الدین محمود مرعشی (م، ۱۳۳۸ ق) از فقها و مدرسان علوم اسلامی نجف بود.

تحصیلات و استادان

سید شهاب الدین در نوجوانی به کسوت روحانیت درآمد و به فراگیری علوم اسلامی پرداخت. ادبیات عرب، فقه، اصول، حدیث، درایه، رجال و تراجم و... را نزد استادان برجسته حوزه علمیه نجف فراگرفت و سپس در درس خارج فقه و اصول آیت الله آقا ضیاء الدین عراقی (متوفای ۱۳۷۳ ق)، آیت الله شیخ احمد کاشف الغطاء (متوفای ۱۳۷۳ ق) و شماری از مراجع تقلید و مدرسان برجسته حوزه علمیه نجف شرکت کرد.

آیت الله مرعشی سال های دراز در درس ده ها استاد شهیر حوزه علمیه نجف شرکت کرد و از خرمن دانش آن ها بهره جست. مدتی نیز نزد علمای زیدیه و علمای اهل سنت به فراگیری علم حدیث پرداخت و از آنان اجازه نقل حدیث گرفت. تلاش شبانه روزی وی سرانجام در ۲۷ سالگی به ثمر نشست و به درجه اجتهاد نایل شد. کوشش خستگی ناپذیر او برای تحصیل دانش ستودنی است. خودش در این باره می گوید هیچ گاه در سنین جوانی به دنبال تمایلات نفسانی نرفتم، همیشه در پی تحصیل علم بودم، به صورتی که شبانه روز، بیش از چند ساعت نمی خوابیدم و هر کجا نشانی از استادی یا عالمی و یا جلسه درسی که مفید تشخیص می دادم، می یافتم؛ لحظه ای در رفتن به نزد آن استاد، عالم و جلسه درس درنگ نمی کردم.

آیت الله مرعشی در نجف، کربلا، کاظمین، سامرا، تهران و قم نزد بیش از صد استاد زانوی ادب به زمین زد و از دانش و تقوای آنان استفاده کرد. وی از ابتدای تحصیل به پشتکار عالی، همت بلند، تقوا، نبوغ و دیگر فضایل اخلاقی شهره بود.

ایشان از بسیاری از مراجع تقلید شیعه اجازه اجتهاد گرفتند. برخی از آن ها عبارتند از:

آیت الله آقا ضیاء الدین عراقی (متوفای ۱۳۶۱ ق)

آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی (متوفای ۱۳۶۵ ق)

آیت الله شیخ عبدالکریم حایری یزدی (متوفای ۱۳۵۵ ق)

آیت الله مرعشی در سال ۱۳۴۲ ق، برای زیارت مرقد مطهر امام رضا علیه السلام به ایران آمد و سپس به تهران رفت و در حوزه علمیه تهران، نزد آیت الله شیخ عبدالنبی نوری (متوفای ۱۳۴۴ ق)، آیت الله آقا حسین نجم آبادی (متوفای ۱۳۴۷ ق)، آیت الله میرزا طاهر تنکابنی (متوفای ۱۳۶۰ ق)، آیت الله میرزا مهدی آشتیانی (متوفای ۱۳۷۲ ق) و... به فراگیری فقه، اصول، فلسفه و کلام پرداخت.

سال بعد، برای زیارت مرقد حضرت معصومه علیها السلام به قم رفت. به دستور آیت الله شیخ عبدالکریم حائری یزدی در این شهر ماندگار شد. ایشان مدتی در درس آیت الله حائری و شماری از استادان حوزه علمیه قم شرکت جست و از دانش آنان بهره برد.

تدریس و شاگردان

آیت الله مرعشی به دستور آیت الله حائری به تدریس پرداخت. ایشان علوم ادبیات عرب، منطق، اصول و فقه را برای طلاب جوان تدریس می نمود. آیت الله مرعشی پس از رحلت آیت الله حائری (۱۳۵۵ ق)، به تدریس خارج فقه و اصول پرداخت. در طول بیش از هفتاد سال تدریس ایشان در حوزه علمیه قم، دانشمندان بسیاری تربیت شد که شماری از آنان از ایشان اجازه اجازة دریافت کردند. اینک نام برخی از شاگردان وی را می آوریم؛ حضرات آیات:

سید مصطفی خمینی،

شهید مرتضی مطهری،

شهید دکتر محمد مفتح،

شهید آیت الله بهشتی،

شهید محمد صدوقی،

سید محمد علی قاضی طباطبایی،

سید محمود طالقانی،

شهید حسین غفاری،

شیخ شهاب الدین اشراقی،

شیخ مرتضی حائری،

حاج میرزا جواد آقا تهرانی،

آقا موسی صدر،

سید مرتضی عسکری،

محمد امامی کاشانی،

میرزا جواد تبریزی،

شیخ حسین نوری،
سید عبدالکریم موسوی اردبیلی،
شیخ علی پناه اشتهااردی،
محمدرضا مهدوی کنی.

عده زیادی از دانشمندان نیز از او اجازه روایت دارند که برخی از آنان عبارتند:

سید مهدی لاجوردی
شیخ محمدرضا طبسی نجفی
سید محمود مرعشی
رضا استادی
سید محمدرضا حسینی جلالی

آثار و تألیفات

نخستین رساله های عملیه آیت الله مرعشی نجفی به نام «نخبه الاحکام» و «سبیل النجاه» بین سالهای ۱۳۶۶ ق تا ۱۳۷۳ ق چاپ شد و از همان سالها مرجعیت تقلید ایشان آغاز شد.

آیت الله مرعشی در طول سالیان دراز عمر با برکت خویش، کتابها و مقاله های زیادی درباره علوم قرآنی، ادبیات عرب، حدیث، دعا، فقه، اصول، منطق، لغت، تاریخ، رجال و تراجم، انساب و... نوشت که متأسفانه بیشتر آن ها هنوز چاپ نشده است. شمار آثار ایشان به ۱۴۸ کتاب، رساله و مقاله می رسد. برخی از این آثار عبارتند از:

سند القراء والحفاظ،

مقدمه تفسیر الدر المنثور (نوشته جلال الدین سیوطی)،

مجموعه ای از ادعیه و زیارات (با مقدمه ای در شجره نامه خاندان مرعشی)،

مقدمه مفاتیح الجنان،

شمس الامکنه والبقاع فی خیره ذات الرقاع،

فوائدی چند در خصوص صحیفه سجاده،

راهنمای سفر مکه و مدینه،

الغایه القصوی لمن رام التمسک بالعروة الوثقی (حاشیه استدلالی بر عروه الوثقی)،

التبصره فی ترجمه مؤلف التکمله (در شرح حال میرزا محمد مهدی کشمیری)،

تکمیل کتاب «تذکره القبور» (نوشته آخوند گزی اصفهانی)،

الحديقة الوردية حول روضة البهية،
رياض الاقاحى (شرح حال زين الدين بياضى نباطى عاملى)،
زهر الرياض فى ترجمه صاحب الرياض (شرح حال عبدالله افندى اصفهانى)،
سجع البلابل فى ترجمه صاحب الوسائل (شرح حال شيخ حر عاملى)،
شرح حال حضرت سلطان على فرزند امام باقر عليه السلام،
العزیه (شرح حال امامزاده يحيى)،
غايه الامال فى ترجمه صاحب بهجه الامال (شرح حال ملا على عليارى تبريزى)،
رساله طريفه (شرح حال شيخ محمدجعفر يا شيخ على نقى كمره اى)،
الظرائف فى ترجمه صاحب الطرائف (شرح حال جابلقى بروجردى)،
الفتحيه (شرح حال ميرزا ابوالفتح حسيني شريفى عربشاهى)،
رساله اى در حالات نصر بن مزاحم منقرى (نويسنده كتاب «وقعه الصفين»)،
كاشفه الحال فى ترجمه مؤلف خزانه الخيال،
كشف الارياب فى ترجمه صاحب لباب الانساب (نوشته بيهقى)،
كشف الظنون عن صاحب كشف الظنون،
الثالى المنتظمه والدرر الثمينه (شرح حال علامه حلى، قاضى نورالله شوشترى و فضل بن روزبهان)،
لمعه النور والضياء فى ترجمه السيد ابى الرضا فضل الله راوندى كاشانى،
مطلع البدرين (شرح حال فخرالدين طريحى)،
مفرج الكروب (شرح حال ديلمى، نويسنده ارشاد القلوب)،
مقدمه ايضاح الفوائد فى شرح اشكالات القواعد،
مقدمه تميم امل الامل،
مقدمه روضة المتقين فى شرح كتاب من لا يحضره الفقيه،
مقدمه كتاب معجم الثقافات و ترتيب الطبقات،
المنن والمواهب العديده (شرح حال عبيدلى سبزوارى)،
منية العاملين (شرح حال ابن فتال نيشابورى)،
منيه الرجل فى شرح نخبة المقال،
المواهب العليّه فى ترجمه شارح رساله الذهبية (شرح حال محمد بن حسن مشهدى)،
بنراس النور والضياء فى ترجمه مؤلف نجوم السماء،

وسيلة المعاد في مناقب شيخنا الاستاذ (شرح حال بلاغی)،

هدیه ذوی الفضل النّهی بترجمه المولی علم الهدی،

الافطسیه (نسب سادات روستای طغروود قم)،

حاشیه بر «بحر الانساب»،

رساله در خصوص سادات مدینه منوره،

رساله در شرح اعقاب و ذراری حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام،

مقدمه کتاب چهره درخشان امام زمان عجل الله تعالی فرجه شریف،

مشجرات آل رسول الله الاکرم یا مشجرات الهاشمیین (درباره انساب علویان و سادات جهان)،

ملحقات احقاق الحق (نوشته قاضی نورالله شوشتری) آیت الله مرعشی نجفی به تکمیل این کتاب پرداخت و مدارک و

منابع این اثر نفیس را پیدا نمود. ایشان برای به سرانجام رساندن این تحقیق بزرگ گروه تحقیقی متشکل از شماری از

علمای قم را ترتیب دادند، که اینک با تلاش این گروه، زیر نظر فرزندشان حجه الاسلام دکتر سید محمود مرعشی، ۲۷

جلد از این کتاب چاپ شده است و بقیه در حال آماده شدن است.

فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی

اقامه نماز جماعت صبح در حرم حضرت معصومه (س)

نماز جماعت باشکوه آیت الله مرعشی نجفی در صحن حضرت معصومه علیها السلام را همه زائران به یاد دارند. آیت الله

مرعشی علاقه خاصی به اهل بیت علیهم السلام داشت. ایشان پیش از انقلاب، هر روز قبل از اذان صبح به حرم مشرف

می شد. همواره مدتی پیش از باز شدن درهای حرم، پشت در می ماند و سپس داخل حرم می شد و پس از زیارت، نماز

جماعت را اقامه می کرد. در یکی از یادداشت های ایشان آمده است «هنگامی که در قم سکونت کردم، صبح ها در حرم

حضرت معصومه علیها السلام اقامه نماز جماعت نمی شد و من تنها کسی بودم که این سنت را آن جا رواج دادم و از ۶۰

سال پیش به این طرف، صبح زود و پیش از باز شدن درهای حرم مطهر و زودتر از دیگران می رفتم و منتظر می ایستادم....

کم کم ظهرها و شب ها نیز اضافه شد و از آن پس روزی سه بار در مسجد بالاسر حضرت معصومه علیها السلام و صحن

شریف نماز می خواندم.»

تاسیس مدارس علمیه

آیت الله مرعشی نجفی در طول سالیان دراز که مرجعیت تقلید شیعیان را بر عهده داشت، خدمت های شایانی به جهان

اسلام نمود. تأسیس مدارس علمیه یکی از فعالیت های درخشان وی می باشد. مدرسه مهدیه در سال ۱۳۷۶ ق در قم،

توسط مرحوم حاج مهدی ایرانی ساخته شد و اداره آن بر عهده آیت الله مرعشی گذاشته شد. ایشان در جهت تکمیل

مدرسه سعی فراوان نمود و کتابخانه مدرسه را که در برگزیده دو هزار جلد کتاب است، بنا نهاد. مدرسه مؤمنیه در سال ۱۳۸۹ ق در دو طبقه و کتابخانه مدرسه با حدود ۳۵۰۰ جلد کتاب نیز به وسیله ایشان تأسیس شد. مدرسه شهاییه در سال ۱۴۰۰ ق در سه طبقه و مدرسه مرعشیه نیز از مدارس علمیه ای است که در سه طبقه، در سال ۱۳۸۳ ق به همت ایشان تأسیس شد و اداره آن بر عهده ایشان واگذار شد.

تأسیس کتابخانه در قم

کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی از بزرگترین کتابخانه های کشور و در ردیف کتابخانه مجلس شورای اسلامی و کتابخانه آستان قدس رضوی است. این کتابخانه بسیاری از کتب خطی اسلامی جهان را دارا است. بسیاری از این کتب جزو نفیس ترین و باارزش ترین متون تاریخی است که قرن ها از عمر آن ها می گذرد.

آیت الله مرعشی در دوران جوانی که در حوزه علمیه نجف مشغول تحصیل بود، به گردآوری کتب خطی پرداخت. وی که شاهد به غارت رفتن منابع اسلامی و نسخ خطی بود، تاب نیاورد و با شهریه ناچیز طلبگی به خرید کتب خطی پرداخت تا این میراث فرهنگی را از دستبرد بیگانگان حفظ نماید. گاه شب ها در یک کارگاه برنج کوبی کار می کرد، روزها روزه استیجاری می گرفت و نماز استیجاری می خواند، تا هزینه خرید کتب را تهیه نماید.

ایشان در خاطره ای می فرماید یک روز از مدرسه، به قصد بازار - که جنب صحن علوی بود - حرکت کردم. در ابتدای بازار ناگهان چشمم به زنی تخم مرغ فروش افتاد که در کنار دیوار نشسته بود و از زیر چادر وی گوشه کتاب پیدا بود. حس کنجکاو من تحریک شد، به طوری که مدتی خیره به کتاب نگاه کردم. طاقت نیاوردم، پرسیدم این چیست؟ گفت کتاب، و فروشی است. کتاب را گرفتم و با حیرت متوجه شدم که نسخه ای نایاب از کتاب «ریاض العلماء» علامه میرزا عبدالله افندی است که احدی آن را در اختیار ندارد. مثل یعقوبی که یوسف خود را پیدا کرده باشد، با شور و شعفی وصف ناشدنی به زن گفتم این را چند می فروشی؟ گفت پنج روپیه. من که از شوق سر از پا نمی شناختم، گفتم دارایی من صد روپیه است و حاضر همه آن را بدهم و کتاب را از شما بگیرم. آن زن با خوشحالی پذیرفت. در این هنگام سر کله کاظم دجیلی، که دلال خرید کتاب برای انگلیسی ها بود، پیدا شد.

او نسخه های کمیاب، نادر و کتاب های قدیمی را به هر طریقی به چنگ می آورد و توسط حاکم انگلیسی نجف اشرف که گویا اسمش و یا عنوانش «میجر» (سرگرد) بود، به کتابخانه لندن می فرستاد. کاظم دلال کتاب را به زور از دست من گرفت و به آن زن گفت من آن را بیشتر می خرم و مبلغی بالاتر از آن چه من به آن زن گفته بودم، پیشنهاد کرد. در آن هنگام من اندوهگین رو به سمت حرم شریف امیرالمؤمنین علیه السلام کردم و آهسته گفتم آقا جان من می خواهم با خرید این کتاب به شما خدمت کنم، پس راضی نباشید این کتاب از دست من خارج شود. هنوز کلامم تمام نشده بود که زن تخم مرغ فروش رو کرد به دلال و گفت این کتاب را به ایشان فروخته ام و به شما نمی فروشم....».

آیت الله مرعشی نجفی پس از مهاجرت به قم، کتب خطی را همراه خود به ایران آورد. در قم نیز به خرید نسخ خطی و کتب ارزنده اقدام کرد. پس از مدتی به دلیل کمبود جا، کتاب ها را از منزل به کتابخانه مدرسه مرعشیه انتقال داد. پس از چندی طبقه سوم این مدرسه به عنوان کتابخانه ساخته شد که در نیمه شعبان ۱۳۸۶ ق، با بیش از ده هزار جلد کتاب چاپی و دو هزار جلد کتاب خطی افتتاح گردید.

استقبال روزافزون طلاب و علماء برای مطالعه، کمبود فضای مناسب برای کتابخانه و خرید کتاب های جدید، موجب شد تا ایشان کتابخانه بسیار بزرگی (کتابخانه فعلی) را تأسیس نماید که در نیمه شعبان ۱۳۹۴ ق با حدود شانزده هزار جلد کتاب چاپی و خطی افتتاح گردید.

کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی اکنون با دارا بودن بیش از ۲۵۰۰۰۰ جلد کتاب چاپی و ۲۵۰۰۰ جلد کتاب خطی به مسئولیت حجت الاسلام دکتر سید محمود مرعشی نجفی - فرزند ایشان - در خدمت طلاب، فضلا، دانشجویان، دانش آموزان، محققان و نویسندگان می باشد.

کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی به خاطر نسخه های خطی نفیس و ارزشمند و گاه منحصر به فرد و کتب قدیم مهم و کمیاب مورد توجه وافر نویسندگان، دانشمندان، مراکز علمی و تحقیقاتی سراسر جهان است. اکنون این کتابخانه شهرت جهانی دارد و با چهارصد مؤسسه، مرکز علمی و کتابخانه در سراسر جهان ارتباط دارد.

احیاء و ترویج فرهنگ

بازسازی مرقد علامه مجلسی در اصفهان، به امر آیت الله العظمی مرعشی نجفی صورت پذیرفت. اهداء کتاب های فقهی شیعه برای دانشمندان شیعه، سنی، مسیحی و دانشگاه های جهان نیز از فعالیت های فرهنگی ایشان است. ایشان برای نوشتن کتاب ها به بسیاری از کشورهای اسلامی مسافرت نمود و با دانشمندان شیعه، سنی و مسیحی به گفتگو نشست. وی با علامه سید محمود شکری آلوسی بغدادی، شیخ طنطاوی جوهری مصری، انستانس کرملی بغدادی، شیخ عبدالسلام شافعی کردستانی، سید ناصر حسین هندی فرزند علامه میر حامد حسین هندی، رایبندرانات تاگور (نویسنده و فیلسوف شهیر هند)، میرزا احمد تبریزی (پیشوای فرقه ذهبیه)، میرزا عنایت الله اخباری، پروفیسور هانری کربن، دکتر فؤاد سزگین آلمانی، سید ابراهیم رفاعی راوی بغدادی، رشید بیضوی لبنان، سید محمد رشید رضا (نویسنده تفسیر المنار) و بسیاری از اندیشمندان دیگر دیدار نمود.

وی برای تألیف زندگینامه های علماء، سادات و امامزاده ها، گاه به قبرستان های کهن می رفت و با خواندن نبشته های قبرهای علماء، ادباء، شعراء، سادات و امامزاده ها می پرداخت. ایشان در سالهای ۱۳۵۰-۱۳۵۱ ق به اصفهان رفت و یک هفته در تخت فولاد به ثبت تاریخ ولادت و فوت علمای به خاک سپرده شده در آن قبرستان پرداخت. بسیاری از گورستان های دیگر اصفهان را نیز مورد تحقیق قرار داد و اطلاعات سودمندی بدست آورد.

همگامی با نهضت امام خمینی

آیت الله مرعشی نجفی همواره از نهضت امام خمینی حمایت کرد. بارها اعلامیه داد و به افشاگری پرداخت. ایشان در پی دستگیری امام خمینی در سال ۱۳۴۲، با ارسال اعلامیه شدیداللحنی به رژیم پهلوی، خواستار آزادی امام خمینی شدند. ایشان همراه مراجع تقلید و علمای طراز اول کشور برای آزادی امام خمینی به تهران سفر نمود و در این راه زحمت فراوانی متحمل شد.

ایشان در سال ۱۳۴۲، در پاسخ نامه جمعی از طلاب می فرماید چنانچه کراراً این جانب عقیده خود را اظهار کرده ام، باز هم به موجب این سؤال عرض می کنم که حضرت آیت الله خمینی دامت برکاته یکی از مراجع تقلید عالم تشیع هستند و از اساطین روحانیت اسلام و از مفاخر عالم تشیع.

آیت الله العظمی مرعشی نامه ها و تلگراف های فراوانی در جهت حمایت از امام خمینی برای مراجع تقلید شیعه مقیم ایران و عراق می فرستاد. ایشان پس از تبعید امام خمینی به ترکیه، در سخنرانی ها و اعلامیه ها این عمل رژیم پهلوی را محکوم نمود و برای شهدای ۱۵ خرداد، مجلس یادبود برپا ساخت. ایشان پس از شهادت سید مصطفی خمینی در سال ۱۳۵۶، برای وی مجلس ترحیمی در حسینیه خویش برپا می کند، که پایان این مجلس به سر دادن شعارهای کوبنده علیه رژیم پهلوی و دستگیری شماری از مردم پیوند می خورد.

آیت الله مرعشی در طول سال های تبعید امام خمینی، با ایشان در ارتباط بودند و با اوج گیری انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۶ همراه مراجع تقلید شیعه با فرستادن اعلامیه ها به هدایت نهضت می پردازد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز ایشان همواره از نظام جمهوری اسلامی حمایت کرد و در مناسبت های مختلف با ارسال پیام ها به تقویت نظام پرداختند.

وفات

مرحوم آیت الله سید شهاب الدین مرعشی نجفی، سرانجام در روز چهارشنبه ۷۶۱۳۶۹، در ۹۶ سالگی دار فانی را وداع گفت و پیکر پاکش در جوار کتابخانه بزرگش در قم به خاک سپرده شد.